

MILLİ
DÜŞÜNCE

*Kaynama Dönemleri
ve Mistisizm*

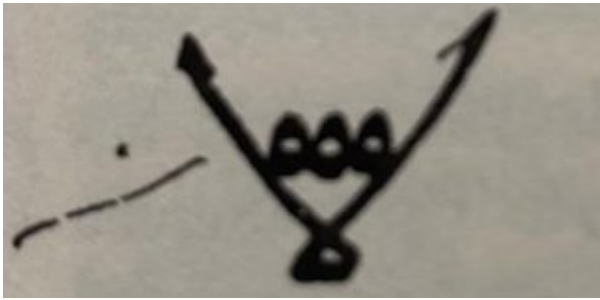
*E. Gençay
Gül'ün
Kaleminden*

Kaynama Dönemleri ve Mistisizm

Emirhan Gençay Gül

Kaynama Dönemleri ve Mistisizm

Tarihte büyük inkılapların ya da yeni ortaya çıkan fikirlerin öncesinde mutlaka bir **kaynama dönemi** vardır. Türkiye'nin ve MDM'nin kıymetli bilim insanlarından olan Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun hocamın "*Tarihte belli başlı kaynama dönemleri vardır. Şu dönemde de böyle bir ana yaklaşıyoruz*" sözü üzerine ben de Türk milletinin ve yaklaşık 250 senedir onlar gibi olmaya gayret gösterdiğimiz Avrupalı milletlerin kaynama dönemlerine şöyle bir göz attım ve ortaya kendini hemen belli eden **mistisizm** unsurunu fark ettim.

(Lamelif içinde 3 nokta (Allah, Muhammed, Ali) İslam tasavvufunda Melami dünya görüşünün işareti olarak kullanılır.)

Bu fark etme anına ulaşmam elbette ki bir anda olmadı. Bu zamana kadar okuduğum Prof. Dr. M. Fuat Köprülü'nün Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Ömer Lütfi Barkan'ın Kolonizatör Türk Dervişleri, Hasan Lütfi Şuşud'un İslâm Tasavvufunda Hâcegân Hânedânı, Abdülbaki Gölpınarlı'nın Melamilik ve Melamiler, Durmuş Hocaoğlu'nun Laisizm' den Millî Sekülerizm' e Mehmet Ali Aynî'nin Tasavvuf Tarihi adlı alanının kült eserleri olarak nitelendirilebilecek kitapları ve bunların yanı sıra Tahir Harîmî Balcıoğlu'nun Mezâmîr-i Felsefeden İnsaniyete Veche Veren Büyük Ruhlar adlı eserinde, Mustafa Necati Sepetçioğlu' nun dünkü Türkiye serisi başlığında çıkan romanlarında ve Emine Işınsu Hanımın Hacı Bayram-ı Veli ve Hacı Bektaş-ı Veli adlı romanlarında o dönemin sosyal ve dîni hayatını anlayıp yorumlamamda bana yardımcı oldular.

Mistisizm' in Kökeni

Mistisizm ; insanın kendi hakikati araması sürecinde ortaya çıkan ve nesnel akıl ile ulaşılması mümkün olmayan İlâhî / Mutlak Varlık'a ulaşmada tefekkür, teslimiyet ve aşkla ele edilen içsel bilgileri kullanan bir inanç sistemidir. Bu içgörü yoluyla elde edilen özel bilgilere sahip olanlara **irfan sahibi / ârif**, bu irfanı öğreten eğitim ekollerine ise **irfan mektepleri** denir. Bu kadim bilgeliğin kökleri 4 farklı coğrafyadan dünyaya yayılmıştır. Bunlar **Çin, Mısır ve Aztek-Maya kökenli**

öğretilerdir

(Hermes Tasviri)

Dünya üzerinde semavi olarak kabul edilen Ortadoğu menşeli üç dinin (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam) ortak özelliklerinden bir tanesi de mistisizm anlayışlarının Mısır kökenli mistisizmden ortaya çıkmasıdır. Mistisizmin Yahudilik'teki karşılığına "kabalaizm", Hristiyanlıktaki karşılığına "gnostisizm" İslâm'daki karşılığına ise "tasavvuf" denir. Bu inanç sistemlerinin merkez noktası ise Hermes (*İslâmi bakış açısına göre Hermes, Hz. İdris peygamberdir.*)okuludur . Bu okul o dönemin dünyasının en büyük bilimsel merkezi kabul edilen hatta Antik Yunan aydınlanmasının dahi öncüsü kabul edilen Mısır'ın İskenderiye(Alexandria) şehrinde kurulmuş bir merkezdir. Hermes'in öğretileri etrafında şekillenen Hermetik düşünceye göre ***kainatın gerçeklerini anlayabilmek için önce erdemli bir ruh sahibi olmak şarttır. Hermetizmin temel öğretisine göre, madde karanlık ile özdeştir. Işık ise ruhtur ve aydınlık ruhtadır. Yeryüzü hayatı, ruhun madde ile mücadelesinden oluşan bir imtihan sürecidir. Hakikate erebilmek, bu imtihanlar da başarılı olup olmamaya bağlıdır. Eğer ruh, maddeye yenilip imtihanı kaybedecek olursa, karanlığa tutsak olacak ve varlığını kaybedecektir. İmtihanı kazanan ruh ise ölümsüzlük nuruna doğru yükselir.**

(Burada bahsedilen imtihan süreçleriyle alâkalı olarak Mehmet Ali Aynî'nin *Tasavvuf Tarihi* adlı eserinin 2.Fasıl'ı olan Mısır'da tasavvuf bölümünü okumalarını tavsiye ederim.)

Hermetik düşünce hem o dönemin hem de günümüzü anlamada yol gösterici bir öğretilerdir. Bu düşünce günümüzde komplo teorisyenleri tarafından kullanılıp her geçen gün teorisyenlerin kendi şahsi fantezilerini anlatmasına kurban edilse de kanaatimce hiç de teorisyenlerin anlattığı gibi bir şey değildir. Hermetik düşünce Antik Yunan'da Aristo, Pisagor, Sokrates, Heraklitos ve Platon gibi ünlü bilim insanlarının düşüncelerinin temeli olmakla birlikte Cabir B. Hayyan, İhvan -ı Safacılar, Kindî, Farabî, İbn Sina, Şeyhü'l İşrak Şehabeddin Es- Sühreverdî ve Şeyhü' l Ekber Muhyiddin İbn Arabî'nin dahi düşüncelerinin ana temelini oluşturur.

(Meister Eckhart'ın bir tasviri)

Hermetik bilgeliği kendi inanç sistemleriyle harmanlayan semavi dinlerin mistik ekollerinde ilginçtir ki , tarihte aynı dönemlerde benzer tepkileri ya da davranışları ortaya koymuşlardır. Örneğin 1.Haçlı Seferi'ni kazanan Haçlıların kurduğu Tapınak Şövalyeliği tarikatı ile çeşitli tarikatlara mensup kolonizatör Türk dervişlerinin misyonları neredeyse birebir aynıdır. Hem kılıç , hem kalem hem de gönül ehlidirler. Başka bir örnek olarak aynı yüzyılın neredeyse aynı zamanlarında yaşayan Alman teolog Meister Eckhart ile Yunus Emre'nin benzerliğidir. Meister Eckhart felsefeci Macit Gökberk'e göre *"Onun en büyük hizmeti ,mistik öğretinin özünü halk bilincine kadar indirip yerleştirmiş ve bir de yüksek düşünceler için çok yerinde Almanca sözcükler bulmuş olmasıdır. Almanca felsefe terimlerinin babası Meister Eckhart'tır denilebilir."* bu şekilde tanımlanmıştır. Bu alıntıda Almanca kelimesini kaldırıp yerine Türkçe kelimesini koyduğunuzda aynı ifadelerin Yunus Emre için de geçerli olduğunu fark etmek hiçte zor değildir. Bu benzerlikler üzerine ciddi bir araştırma yapılmasının dinler ve kültürler arasındaki insanlığa zarar veren duvarları yıkmaya öncü olabileceği kanaatindeyim.

(Yunus Emre tasviri)

Kaos Ve Mistisizm

Bütün genellemeler gibi bu genellemede yanlışdır ama tarihte ne zaman toplumsal bir kaos ortamı oluşsa insanların sığındığı limanlardan bir tanesi de mistisizm limanıdır. Bu liman insanların dünyevileşmekten ve dünyevi işlerden uzak tutarak toplumun bazı sıkıntılarını daha sağlam bir psikolojiyle aşmalarına yardım eder.

Alman Hristiyan mistisizmin öne çıktığı Meister Eckhart'ın ünlendiği yıllarda Almanya siyasi ve sosyal bir kaosla boğuşuyordu. (Bu ortam hemen hemen aynı yıllarda Moğol işgali altındaki Anadolu'nun siyasi ve sosyal ortamıyla benzerlikler taşır.) Bu kaosun Almanya'ya kazandırdığı şey Anadolu'da olduğu gibi milli bilinçtir. Yunus'un Türkçeciliği, Anadolu Beyliklerinde ve Osmanlı'da Türkçe'nin resmî dil ve edebiyat dili olmasına, Almanya'daki Almancacılık ise Protestanlığa, reform sürecine ve sekülerizme yol açan sürecin katalizatörü olmuştur. Sosyal bir kaosun neticesinde ortaya çıkan mistisizme yönelik akımı, Hermetik düşünceyle beslenen iki dinin mensuplarınca aşılmış ve ortaya benzer sonuç çıkmıştır o da milli bilinçtir.

(Sırasıyla Kutsal Mezar, Malta, Tapınak, Santiago del İspanya ve Töton tasvirleri)

Şövalyeleri

Türk tasavvuf anlayışı her zaman Türkçe ile derdini anlatmıştır. Başta Bektaşilik olmak üzere bir çok tarikatın dili Türkçedir. Hatta Farsçayı tarikatın terminolojik ve ritüelistik dil olarak kabul eden Mevleviliğin dili bile zamanla Türkçeleşmiştir. Türk tasavvuf anlayışının yayıldığı tekke, âsitâne ve zâviye gibi yerlerde yetişen dervişler arı-duru Türkçecilik anlayışla eserler vermişlerdir. Bu eserler bizim halk edebiyatı, divan edebiyatı ve tekke edebiyatı olarak sınıflandırdığımız alanları ortaya çıkarmıştır.

Toplumsal kaoslar insanların belli başlı çevrelerin içine girme dürtüsünü uyandırarak harekete geçmeye teşvik eder. Bu Anadolu'nun Moğollar tarafından işgal edildiği, Osmanlı'nın Fetret Devrinde olduğu, Anadolu'da Celâli isyanlarının baş gösterdiği yıllarda da var olan bir dürtüydü. Bugün görüyorum ki, hâla daha bu dürtü mevcut.. Ama bu dürtüyle harekete geçen insanların tamamı elbette ki aynı tarafa hiçbir zaman toplanamamışlardır.

(Elinde teberiyile bir Bektashi dervişi tasviri)

Tarihimize medrese - tekke , Kadızade - Sivasi, molla - derviş çatışmaları olarak adlandırılan toplumsal çatışmalar sıkıntılı dönemlerde sığınacak bir liman arayışıyla farklı limanlara demirleyerek ayrışan halkın çatışmasıdır. Şunu belirtmek isterim ki, medrese-tekke çatışması olmasaydı, o dönemdeki tekkeler bugün olduğu gibi o günlerde medreseleşseydi (geleneksel medrese anlayışıyla tekke anlayışının sentezinden bugün ucubelikten başka bir sonuç ortaya çıkmamıştır.) bugün Türkçe bu kadar güçlü bir dil olamazdı çünkü Türkçeyle beraber Türklük şuuru ve kimliği de yüksek ihtimalle kaybolurdu.

Bu durumun bir benzer örneği de tarihteki Almanya'da olan reformist-gelenekselci, Protestan-Katolik çatışmasıdır. Alman kimliğini ve dilini öne çıkaran unsurlar bu çatışmaların sonucu olarak güçlenmiştir. Eğer Alman halkı **reform** süreci ve **Protestanlaşma** sürecine girmeseydi tahminimce bugün Avrupa'daki Katolik ülkelerden birinin sığıntısı olarak varlığını sürdürürdü.

(Gnostisizm'i temsil eden bir figür)

Buradan naçizane çıkarımım şudur ki , **Hermetik/kadim bilgelik öğretisi , -doğru anlaşıldığı takdirde- bir milletin , hareketin ve şuurun ortaya çıkmasında etkin olabilecek her dinin**

mistik alt yapısında saklı bir düşüncedir.

Hermetik düşünce insanları ne saf bir şekilde uhrevileşmeye ne de katı bir dünyevileşmeye sevk eder. Bu kadim öğreti orta yolda yürümeyi öğütler. Bu Matta İncili'nde de Hz. İsa'nın "Sezar' ın hakkı Sezar' a, Tanrı'nın hakkını Tanrı'ya verin" sözünde , Hz. Muhammed' in "Yarın kıyametin kopacağını bilseniz bile, bugün elinizdeki fidanı dikin" hadisinde de tavsiye edilen yol dünya ve ahiret dengesidir.

Bu mutasavvıfların ve bilinçli toplum önderlerinin uyduğu bir dengedir. Fakat tasavvufu yanlış yorumlamış ve Allah'a ulaşmanın tamamen dünyadan el etek çekmek olduğunu benimsemiş sufilerin/din adamlarının takip ettiği yol milletleri uyuşturmuş ,geri bırakmış ve yabancıların sömürgesi haline getirmiştir.

Selçuklu ve Osmanlı'nın temelini oluşturan islâmi/irfâni öğretiler (ki, Osmanlı medreselerinin kurucusu sayılan Muhyiddin-i İbn-i Arabi'nin talebesi Davud el Kayseri'dir),16 yy. dan itibaren siyasi nedenlerle devlet inancını etkisi altına alan Selefi düşünce tarafından suikaste uğramış ve Türk toplumu üzerinde ciddi tahribata yol açmıştır. Ayrıca kurumsallaşan tasavvuf anlayışı bazı bozuk meşayihın aşırı şekilciliği ve şahsi menfaatleri nedeniyle dejenerasyon sürecine girmiştir. Nihayetinde Atatürk'ün inkılapları neticesiyle tekke ve zaviyeler kapatılmıştır. Hatta bu sürecin ardından gerçek irfan ehli ve bu inkılapları destekleyen bazı meşayih tekkelerin zaten yozlaşmış olduğunu ve (tekke şeyhlerinin) kendi elleriyle kapattıklarını itiraf etmişlerdir.

Selefililiğin etkisi altına girmiş ve pompalanan Emevi zihniyetini din adı altında halka empoze eden anlayış Türk kültürünü ve Türk dilini dışlamış, sözde kavm-i necib (!)evladını Türk evladından üstün görmüştür.

Hatta Kaygusuz Abdal'ın **Budalaname** adlı eserinde Hz. Adem'in cennetten tüm dillerde çık emri verilmesine rağmen bir tek Türkçe "çık"emri verildiğinde emri anlayıp çıktığını yazacak kadar Türk dilinin savunucusudur. Bu gün bozulmuş medrese sistemiyle - bozulmuş tekke sitemini sentezleyerek ortaya sağlam bir yapı koyduğuna inan ham softalar ve bu kimselere inanan insanlar hâla daha maalesef varlar... Kazak Abdal'ın bir şiiriyle bu bölümü bitireyim:

Ormanda büyüyen adam azgını
Çarşıda pazarda insan beğenmez
Medrese kaçkını softa bozgunu
Selâm vermek için kesen beğenmez

Âlemi ta'n eder yanına varsam
Seni yanıltır bir mesele sorsan
Bir cim çıkmaz eğer karnını yarsan
Câmiye gelir de erkân beğenmez

Elin kapısında kul kardeş olan
Burnu sümüklü hem gözü yaş olan
Bayramdan bayrama bir tıraş olan
Berbere gelir de dükkân beğenmez

Özetle

Eğer biz bugün de var olan toplumsal kaynamayı doğru bir şekilde yönlendiremezsek, bugünkü kaos ortamından uzaklaşma eğilimi gösterecek ve tarihte örnekleri olduğu gibi kendini mistik limanlara demirleyecek insanlar olacaktır. Fakat o mistik limanlar günümüzde kendini mutasavvıf , şeyh olarak

tanıtan korsanların işgali altında olduğundan güvensiz yerlerdir.

Bu durumun asıl sebebi de tekkelerin kapatılmasından sonra bazı tarikatların illegal olarak faaliyetlerine devam etmesi ve cumhuriyet sonrası merdiven-altı tarikatların ortaya çıkmasıdır. Bunların çoğu Emevi özentisi Arapçı, ezberci, cahil ve menfaatperest kimselerdir.

Kader inancını ve tevekkülü tersten anlayıp depremde evlerin yıkılmasını ve enkazdaki insanların yaşamlarını yitirmesini kadere bağlayan ve medyada boy gösteren din adamları ve şeyh müsfeteleri cehaletlerini an be an kusmakta ve saf halkı sözleriyle zehirlenmektedirler. Bu bozuk inancın takipçileri, kafirlerin dünyada müreffeh ve mesut bir yaşam sürececeklerini ama asıl büyük cezanın onlara ahirette verileceğini kendilerince yorumlayarak bu dünyada başlarına her gelen bela ve musibetin Müslüman olduklarından dolayı gerçekleştiğini vazetmektedirler.

Şu günlerde sosyal medyada buna benzer şeyler o kadar çok paylaşılıyor ki, elimden gelse hepsini zaman makinesine koyup Kanunî devrine yollasam diyorum. Bunların mantığına göre Kanunî devrinde dünyayı titreten zenginliğiyle ve refah seviyesiyle göz kamaştıran Osmanlı'nın kafir olması, Avrupalıların ise Müslüman olması gerekirdi...

Oysa bu kimseler sabah-akşam Kur'an ve Hadis okumalarına rağmen Kitap'ta aklı kullanmanın, faal olmanın ve sorumluluk bilincinin en net şekilde ifade edildiği ; "Allah, pisliliği, aklını kullanmayanlar üzerine bırakır"(Yunus/100) ve "O halde önemli bir işi bitirince hemen diğerine koyul."(İnşirah/7) ve "Size gelen her iyilik Allah'tandır, başınıza gelen her kötülük de kendinizdendir" (Nisa/176) ayetlerini acaba okumadılar mı? Okuyup ta anlamadılar mı?

* * *

Ne Osmanlı gayr-ı Müslimdi ne de Avrupalı Müslümandı, ama naçizane buradan şu kanaate vardım :

Avrupalı Reform süreciyle beraber girdiği dünyevileşme yolunda Pavlus tarafından uydurulmuş bozuk Hristiyanlık öğretisinin temel bir taşının üstünü profesyonelce Sekülerlik kavramıyla örttü. **İlk günah** öğretisine göre insan dünyaya doğuştan günahkâr olarak gelir. Bu öğretiyi bir çok bakımdan ilgi çekici bulduğum bir konudur. Bir kere, bu günah merkez itibariyle metafizik dünyaya ait bir varlık olan insanı fiziki dünyaya indirmiştir. Bu, bir iniştir; ulvî bir varlık alanından alçak bir varlık alanına sürülmedir.(*Bu sürgün kelimesine dikkat etmenizi rica ediyorum*) Bu öğretiye göre insan için bir değer kaybetme söz konusudur. Bu dünyaya sürülerek gelen insan hep sürgünde ve değersiz, aşağılık bir varlıktır. Bu anlayışa göre insan, doğuştan kirlidir. Lanetlenmiştir . Bu yüzden de günlerini bu sürgünden kurtulmak ve aşağılık bedenini temizlemek için çeşitli ritüeller yapmalıdır. Bu ritüelleri yapacağı yerde hiç şüphesiz kilisedir. Bu anlayışa göre kilise, yüklenmiş olduğu temizleme rolü ile ahiret ve dünyanın birleşme noktasında durmaktadır. Bu bakımdan kilise, Tanrı tarafından Hz. İsa'ya verilmiş olan ama Hz. İsa'nın vefatı ardından yerine vekalet eden cisimleşmiş somut yaşayan İsa konumuna gelmektedir. Yani kilise bu durumda teslisin(baba(Allah), oğul(Hz. İsa), kutsal ruh(Hz. Cebrail)) iki esasını (Allah ve İsa'yı)kendi elinde toplamış olmaktadır.

Bugünü Türkiye'sinde sizlere soruyorum bu misyonu(!) yüklenen yerler neresidir? Kişiler kimlerdir? Reform süreci öncesinde sürekli ahiret için çalışan ve her olumsuz durumu Tanrı'nın bir cezası olarak gören Avrupalılar bu durumdan kendi aydınlarının önderliğinde kurtuldular. Ama öyle görülüyor ki artık ilk günah öğretisine Müslümanlar inanmaya başladılar(!).Dünyayı bir sürgün yeri olarak görmek ne zamandan beridir Müslümanların görüşü olmuştur? Bu görüşü şiirlerde, romanlarda kullanarak insanımıza empoze etmek kanımca masum bir şey değildir. Avrupalıların yüz yıllar önce bu görüşün üstünü örtterek Sekülerizme meyil etmesi, Avrupa'nın bizi her alanda geçtiği yıllara rastlamaktadır. Avrupalılar seküler hayata geçince teknolojik ve ekonomik yönden kayda değer atılımlar yaptılar. Fakat sanayi devrimi sonrası kapitalistleşen Avrupa-Amerika ve Bolşevik

devriminden sonra komünistleşen Rusya halkları bozulmuş inançlarından uzaklaşınca manevi bir boşluğa düştüler. Din , hristiyan toplumunun önemli bir kesiminin sadece Noel ve Paskalya bayramlarının kutlandığı bir gelenek olarak algılanmaya başladı. Bu boşluk hedonist yaşam tarzını beraberinde getirdi.

(Kabalaist bir Yahudi tasviri)

İlk günahvari hallere bürünen “sürgün edebiyatı” Türk-İslam toplumunun fikren ve manen yükselmesi için önemli bir engel teşkil etmektedir. Bu sorunla baş etmede bizden 250 sene önde giden Hristiyan Avrupa toplumunun reform süreçlerini iyi tahlil edebilirsek bu kaynama sürecini başarıyla tamamlayabiliriz. Burada önemli iki husus şudur: 1) Atatürk’ün getirdiği Laiklik anlayışını Türk toplumuna uygun bir şekilde tam mânâsıyla uygulamak , 2) Kendi mayamızda mevcut olan Anadolu Erenlerinin ışığıyla aydınlanıp skolastik düşünceden uzak inançlı ve özgür bireylerin yaşadığı bir toplum haline gelebilmektir. Bunu gerçekleştiremediğimiz takdirde tarihin ibret dolu hatıralarını yeniden yaşarız..

Kaynakça:

1* Hermesler Hermesi İslam Kaynakları Işığında Hermes ve Hermetik Düşünce/Mahmut Erol Kılıç/ syf .147-148

2*Felsefe Tarihi/Macit Gökberk/syf. 202